

Една българка

(Исторически епизод)

Аферим, бабо, машаллах

Народна песен

I

След обяг на 20 май 1876 г. ден, в който Ботева чета беше разбита при „Волът“ във Врачанския балкан и сам Ботев падна пронизан от куршума на черкезката потеря, командувана от свирения черкезки първенец Джамбалазът, на левия бряг на Искъра, срещу Лютиброд, стояха куп жени лютибродчанки. Те чакаха ред да преминат реката с лагуната. Повечето слабо знаеха какво става сега, някои и нехаеха. Сноването на шумни потери от два дена насам оттатък Враца не се косваше до тях и те продължаваха да си ходят пак по кърските работи. Истина, че тука бяха само жени: мъжете не смееха да излязат. Макар че театърът на битките между четата и потерите беше сравнително далече от Лютиброд, но мълната беше донесла и тука безпокойствия и турила нащрек мъжкото население.

Същия мой ден няколко турски войника дойдоха в селото, за да извардват подозрителни лица; при брега, дето работеше ладията, пак няколко войника наглеждаха кого отнася и донася тя. На моя час ладията беше на оня бряг и селянките чакаха нетърпеливо да се повърне, за да ги вземе. Най-после тя се повърна. Ладиярят – лютибродчанин, главен от селото за тая работа – опря греблото в реката, за да укрепи ладията о брега, и извика към жените:

– Хайде мари, по-скоро!

В същия миг загадоха се из пътя откъм Челопек две конни заптиета. Те бързо слязнаха и разтикаха жените, които се готвеха да нахълтат в ладията. Едното заптие, стар и дебел турчин, плесна с бича си и ги изпсува.

– Назад, свини гявурски! Бягайте!

Жените се отстраниха, за да чакат пак.

– Бягайте оттука, хънзъри! – извика другото заптие и се спусна да ги бие с камшика си. Жените с писък се разбягаха нататък.

В това време ладиярят вкарваше конете в ладията. Влязоха и заптиетата, па дебелият, като се обърна към ладиаря, каза му гневно:

– Никоя кучка вече да не приемаш. Махайте се! – И той им махна свирено.

Подир това жените, посърнали, хванаха да се връщат назад покрай нивята.

– Аго, чекай, чекай, молим те! – извика една селянка, която тичешката идеше откъм Челопек.

Заптиетата я изгледаха.

– Какво искаш, мари? – попита дебелият по български.

Тя беше жена около шейсетгодишна, висока, ко-

калеста – мъжка на вид. На ръце държеше едно дете, увито в скъсано черджо.

– Дај да минем, аго! Пусни ме! Бог да ти даде здраве, на тебе и на децата!

– Ти ли си, Илиџе! Ах, гиду, гябурко... – Той я позна, понеже беше му готвила баница в Челопек.

– Аз съм, хаджи Хасан ага. Пусни ме за това дете.

– Къде носиш моя червей?

– Унучето ми, хаджи. Майка му е умряла, то болно е... отивам на манастира.

– Какво ще чиниш там?

– Да му четем, хаджи, за здраве – говореше умолително селянката с голяма тревога в погледа.

Хаджи Хасан ага и другарят му се наместиха в ладията. Ладиярят взе лопатата.

– Аго, за бога, направи това добро, помисли, че и ти имаш деца!... Ще се помолим и за тебе!

Турчинът помисли, на каза презрително:

– Хай влазяй, магарице!

Селянката чевръсто скочи в ладията и седна до ладияря. Той обърна ладията и тя заплува по мътния Искър, сега придобил голям от дъждовете и къдравосребрен от вечерните лучи на слънцето, което през облаци отиваше да се закрие зад канарите на бърдото.

II

Бедната челопеченка действително бързаше да стигне по-скоро на манастира. На гърдите ѝ стоеше полуживо двегодишното ѝ унуче, сираче, болно от две недели насам. От две недели то се топеше

и ставаше все по-зле; не помогнаха бабешки лекове, ни баянета, ни хекиминът във Враца. Чете му и попът селски: не помогна нищо. Остана ѝ най-последна надеждата на света Богородица. „Да му се чете на детето в манастира, да му се чете!“ Тя ѝ казваха и селянките. Когато го видя следобед, тя се уплаши: то приличаше на мъртво. По-скоро! Дано света Богородичка даде помощ... При всичко, че лошо време беше сега, тя тръгна днес за черепишкия манастир „Пресвета Богородица“. Но когато минаваше из церовата гора, та да слезе към Искъра, из нея излезе някакъв момък в чудати опнати дрехи, с ширити по гърдите и с пушка; лицето му беше измахнато и бледно.

„Бабо, хляб! Умирам от глад!“ – каза той, като ѝ препречи пътя. Тя веднага се сети: „От ония е, дето ги гонят сега!... Боже Господу!“ – пошушна си Илиџа уплашена. Тя потърси в торбата и видя, че е забравила да вземе хляб: само сухи корички, останали на дъното. Даде му ги. „Бабо, в това село може ли да се скрия?“ Как ще се скрие в Челонек! Там е огън сега – ще го предадат на турците. Па и с тия дрехи! „Не може, синко, не може“ – каза му тя, гледайки милостиво измъченото му лице, по което сега се изобрази отчаяние. Тя помисли малко, па каза: „Скрий се, синко, сега в гората, може да те види някой. Тая нощ, чакай ме, навъртай се, тука пак да те намеря. И хляб ще ти донеса, и някоя друга дреха... с тия не бива. Ние сме християни.“ Изпитото лице на момъка светна от надежда. „Ще те чакам, бабо; върви, бабо, благодаря!“ – И тя го видя как той се изгуби в гората, като куцаше. Очите ѝ се наляха със сълзи. Тя се спусна тичешката надолу. Мислеше си:

„Да направя това добро... Клетнику! Какъв беше!... Беки и Бог се умилостиви и поживи детето. Света Богородичке, помогни ми само да стигна до манастира, божичко, закрили го, българин е, тръгнало е за християнска вяра курбан да става.“

Тя реши всичко да обади на изумена, старец милостив и добър българин, да вземе хляб и селски грехи и щом чете на болното, веднага да тръгне насам, та още по мрак да наиде бежанеца.

И тя бързаше сега с утроена сила, за да спаси, ако даде бог, два живота.

III

Нощта вече покриваше с тъмното си було Черепишкия манастир. Клисурата на Искъра мълчеше плахо под тъмното небе; реката монотонно и жаловито шумтеше в дола и се губеше с глух тътен в завоя между високо надвесени скали. Насреща се тъмнееха канаристите стени „Бабините плазове“; те стояха мрачни и намусени със своите невидими сега черни дупки и самостоятни обелиски, със задрямалите орли на върховете им. Спеше и манастирът, глух и пустинен.

Ненадейно манастирската вратня се похлопа.

Кучетата лавнаха. Хлопането се повтори гваж, триж.

Излезе на двора един ратай; в същия миг и един калугер излезе из килията си по потури, без калимявка.

- Иване, кой трона бе? - каза калугерът безпокойно, като стоеше до одровия пармаклък, дето се чернееха прострени грехи.

Блъсканията следваха.

- Някои от „ония“ трябва да бъдат! Какво ще се прави сега? Не пуцам! Няма и изумена сега... Чакай, питай по-напред!

- Кои е там? - попита високо ратаят и се послуша. После каза: - Жена гаче вика.

- Каква жена те е намерила по моя час? „Ония“ са или турци... Турци трябва да са... Тая нощ ще ни изколят... Те идат тук да дирят... Нищо тука няма, нищо тук не оставям да припари... Господи, помилуй!

Гласът пак се чу отвън.

- Жена вика - повтори ратаят. - Коя си ти?

- Стрина ти Илийца, Иване, от Челопек, отвори... Ох! Жив да си, отвори!

- Сама ли си? - попита ратаят.

- Самичка, с унучето, Иване.

- Виж да не е измама! - обърна се отец Евтимий към ратая.

Иван, поободрен, приближи до портата и погледна през пролуката. Като се увери и калугерът, доколкото позволяваше това мрачината, че вън е жена и че е сама, той поръча Ивану да отключи. Портата отзина и пропусна селянката и веднага пак се заключи.

- Да те вземат рогатите! Какво търсиш тука, Илийце? - попита направо калугерът.

- Унучето болно, зле е... Дека е дядо изумен?

- В Берковица е. Защо ти е?

- Да му почете... Ами сега?... Почети му ти.

- И посред нощ?... Какво ще му правя аз, ако е болно? - бърбореше сърдито калугерът.

- Ти няма нищо да направиш, но Господ може всичко.